

CKV Odense - Den gode historie

- udarbejdet som konkret dokumentation for rehabiliterende indsatser ved CKV Odense med afsæt i Region Syddanmarks Socialområdes rehabiliteringsstrategi

Indledning	2
CKV Høre	
Et Cochlear Implant rehabiliteringsforløb	3
Man tror, man ved, hvad de andre tænker... - rehabiliteringsforløb for borger med hørenedsættelse, tinnitus og lydoverfølsomhed.....	7
CKV Mobilitet og IKT	
Det kræver sin mand – ikke at kunne læse.	11
”Jeg vil selv - og nu kan jeg selv.”	16
” Øjenstyring er svært!”	19
”Taxa chaufførerne og vikarerne forstår ikke hvad jeg siger”	22
CKV Syn	
”Alder ingen hindring”	26
”Fra blindhed til selvstændighed – Carstens historie”	29
” At genvinde livsgnisten”	34
”Når dagligdagen ramler pga. synsproblemer efter en hjerneskade”	36
CKV Tale	
Når man ikke kan forstå sit barn	39
Jeg vidste godt hvad jeg ville sige – men jeg kunne ikke! Sus’ historie	43

De gode historier

- udarbejdet som konkret dokumentation for rehabiliterende indsatser ved CKV Odense med afsæt i Region Syddanmarks Socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Indledning

Regionsrådet har vedtaget fire overordnede politiske og strategiske mål for det sociale område i perioden 2013 - 2017.

Målene signalerer til både borgerne og regionens samarbejdspartnere, ikke mindst kommunerne, hvad det regionale socialområde vil kunne levere.

De fire overordnede mål er:

- Kvalitet i tilbuddene
- Høj faglighed og sammenhæng
- i indsatsen
- Effektivitet
- Effekt af indsatsen.

Flere af målene bidrager til, at regionen arbejder ud fra et rehabiliterende perspektiv.

Der er derfor udarbejdet en rehabiliteringsstrategi for 2015 – 2017 – læs mere på <http://www.rsyd.dk/dwn430937>.

I 2016 er der som et led i arbejdet med rehabiliteringsstrategien sat fokus på beskrivelsen af de gode rehabiliterende forløb på de sociale institutioner som gensidig inspiration og for at styrke videndelingen.

På de følgende sider kan man læse CKV's bidrag, som beskriver konkrete gode rehabiliterende forløb fra mange forskellige ydelsesområder.

Rehabiliterende forløb, der dokumenterer værdien af borgerinddragelse og målrettet specialiseret tværfagligt samarbejde.

En tak skal lyde til de borgere, der har stillet deres forløb til rådighed i enten anonymiseret eller ikke anonymiseret form.

God fornøjelse med læsningen.

Personalet ved CKV Odense.

Resume

Jesper Pedersen er gift og har 2 børn. Jesper er før rehabiliteringsforløbet funktionel døv.

Al kommunikation er derfor meget besværet og Jesper kan kun opfange den tale, som han kan aflæse af ansigts- og mundbevægelser, hvilket er begrænset. Kommunikationen er således meget vanskelig at gennemføre i dagligdagen, hvilket både er en stor frustration på arbejdet, men især i familielivet, hvor Jesper er gift og har 2 børn. Der opstår mange misforståelser, han har behov for mange gentagelser og jævnligt må kommunikation opgives, hvilket skaber stor frustration for både Jesper og familien. Jesper er begyndt at trække sig fra sociale kommunikationskrævende situationer og sammenhænge.

Jesper opereres med Cochlear Implant(CI)¹ på begge ører og skal herefter i rehabiliteringsforløb ved CKV Hørerådgivningen, hvor han over de næste måneder skal gå til CI undervisning for at lære at høre og genkende lyd og tale. Jesper kan efter lydtilslutningen af CI ikke høre tale, men hører kun ubehagelig larm og støj, han ikke kan identificere.

Gennem rehabiliteringsforløbet ved CKV Høre bliver Jesper i stand til at opfatte og forstå tale. Han kan nu ubesværet føre samtaler og har ikke længere behov for at aflæse ansigtet eller få gentaget ordene. Han trækker sig ikke længere fra sociale situationer og han oplever, at han nu kan være og vise det egentlige menneske, han er. Han kan desuden bedre varetage sine jobfunktioner, hvilket er en stor lettelse og tilfredsstillelse. Den helt store forandring er kommunikationen i hjemmet, som er væsentligt forbedret. Han kan bl.a. nu høre hvad hans 4-årige søn fortæller ham, hvilket de førhen helt har opgivet og som har gjort både Jesper og sønnen meget kede af det. Jesper skal ikke længere anstrenge sig i kommunikation og kan nu følge med i samtaler med flere deltagere, hvilket gør at han ikke er utryk ved at møde andre eller trækker sig i sociale sammenhænge. I undervisningsforløbet opnår Jesper også at kunne lytte til musik og tale i telefon, hvilket Jesper ikke været i stand til i mange år. Det er en stor og meget positiv livsændring for Jesper og hans familie, der gør at han nu ser lyst på fremtiden.

Baggrund for indsatsen

Jesper er født med en hørenedsættelse, der gennem de seneste 10 år er progredieret i en sådan grad at han før operationen betegnes som funktionel døv. Han anvender høreapparater, men de har meget begrænset effekt og bidrager primært til at høre nogle omgivelseslyde. For at forstå tale har Jesper behov for en tydelig og langsom udtale og er komplet afhængig af at aflæse ansigt og mundbevægelser. Selv under optimale omstændigheder har han meget svært ved at følge med i samtaler. Jesper er begyndt at mærke store konsekvenser i sit liv pga. den svære hørenedsættelse og han bruger mange kræfter på kommunikation i dagligdagen, der oftest mislykkes. Jesper har i mange år heller ikke kunne høre i en telefon eller lytte til musik.

---

¹ Ved cochlear implant indopereres en elektrode i cochlear. Lyden omsættes i en udvendig del til elektriske impulser, der via elektroden sendes ind og stimulerer hørenerven, hvorved der skabes en ny hørelse.

Jesper arbejder som gartner i ZOO. Han oplever vanskeligheder med at samtale med sine kollegaer og har desuden meget svært ved at høre spørgsmål fra besøgende i ZOO. Han forsøger derfor at undgå situationer, der kræver for meget kommunikation.

Privat er Jesper gift og har 2 små børn. Hjemme opstår ligeledes daglige kommunikative vanskeligheder pga. hørelsen. Der er mange gentagelser og misforståelser. Jesper har især meget svært ved at kommunikere med sin søn på 4 år, hvilket er en stor frustration. Sønnen er begyndt at opgive kommunikation med Jesper og henvender sig i højere grad til sin mor.

Jesper er meget træt og udmattet om aftenen pga. sit konstante behov for øget opmærksomhed og koncentration under samtale. Jesper skal hele tiden kompensere for den manglende hørelse ved at aflæse ansigtet og forsøge at uddrage betydningen. Han oplever stor utryghed ved om han har hørt korrekt og om han responderer forkert. Det gør at han er begyndt at trække sig mere i sociale situationer, hvilket han egentlig ikke har lyst til. Både Jesper og familien er meget berørte af situationen. Jesper er især bekymret for fremtiden, især i forhold til at kommunikere med sin familie.

Formålet med den rehabiliterende indsats er at forbedre Jespers hørelse med særligt fokus på at forbedre opfattelsen af tale og få den optimale effekt af CI. Der er særligt fokus på at forbedre de kommunikative situationer både i forhold til at varetage jobfunktioner, og at forbedre samtalerne i dagligdagen med familie og venner.

I undervisningen arbejdes målrettet med at Jesper bliver i stand til at opfange og identificere både omgivelseslyde og talelyd. CI giver adgang til mange nye lyde, som Jesper skal lære at identificere og skelne fra hinanden. Mange talelyde lyder i begyndelse ens og Jesper skal lære at udnytte og afkode den nye auditive stimulation.

Indsatsen i praksis

Jesper tilbydes i januar 2015 en Cochlear implant operation ved OUH, og indkaldes til en forsamling ved CKV Høre, hvor der udformes en ICF (International Classification of Functioning) udredning/rapport med henblik på at afdække forudsætningerne for et rehabiliteringsforløb efter operationen. Cochlear Implant er et implantat til funktionelt døve, der skaber en ny form for hørelse. Se video der viser, hvad et cochlear implant er her:

<https://www.youtube.com/watch?v=SWH-qj0TykE>

Jesper opereres marts 2015 med Cochlear Implant på begge ører på OUH. Hjernens auditive center skal først efter operation og tilslutning af lyd lære at opfange, kode og forstå nye lyde og tale. Rehabiliteringsforløbet med genoptræning af hørelsen varetages af CKV-Hørerådgivningen og påbegyndes med første undervisningsgang dagen efter lydtilslutning. CKV Høres audiologopæd deltager ved lydtilslutningen på OUH.

Ved undervisningsstart kan Jesper med sine nye CI kun høre ubehagelig larm og støj og han kan ikke opfatte tale.

Jesper er meget engageret i undervisningen. I undervisningen arbejder vi målrettet med at Jesper bliver i stand til at genkende sproglyde, at skelne ord fra hinanden, at kunne høre og forstå sætninger og længere historier, så den samlede evne til at høre tale forbedres.

Kontinuerligt i forløbet kortlægges hvad Jesper kan høre og ud fra vurderes hvad der skal arbejdes videre med. Det bliver gjort ved brug af tests, opgaver og den faglige viden og sprog og hørelse.

Jesper får træningsmaterialer og input til hjemmetræning, så han kan se muligheder for at få CI træningen ind i sin dagligdag. Jesper er meget motiveret for at træne hørelsen, så meget som muligt.

Efterhånden som Jespers hørelse forbedres undervejs i forløbet, arbejder vi med at Jesper igen bliver i stand til at tale i telefon og også med at høre musik.

Jespers rehabiliteringsforløb foregår over 5 måneder med ca. 30 undervisningsgange, hvor undervisningsindsatsen er mest intensiv i de første måneder, for at sikre at Jesper får en optimal opstart og effekt af CI. Indsatsen tilrettes efter Jespers udvikling og fremgang.

Der er i rehabiliteringsforløbet lagt stor vægt på at arbejde specifikt med Jespers egne målsætninger for udviklingen af hørelsen, men også i støtte og vejlede i hvad der er realistiske mål og i hvilket tempo, det kan forventes at blive opnået. Det har undervejs været svært for Jesper at acceptere, at han ikke kan tvinge sig selv til at høre ved bare at skrue op for CI, men at det kræver tilvænning, arbejde og tid. Det har været en vigtig del af processen, at hjælpe Jesper med at forstå baggrunden for den gradvise udvikling af hørelsen med CI, så han bedre kan slappe af og ikke presser sig selv unødigt eller har forventninger til sig selv og egen formåen, som ikke er realistiske.

Jesper er meget tilfreds med rehabiliteringsforløbet og den udvikling, han har opnået.

I rehabiliteringsforløbet er undervisningen bl.a. tilrettelagt, så Jesper, i et passende tempo, kunne vende tilbage til sit job igen. Jespers arbejdsplads har desuden været inddraget i forløbet med bl.a. arbejdspladsbesøg og orientering om forventninger til Jesper høremæssige udvikling. Dette har Jesper oplevet som en tryghed i opstartsfasen, hvor han vender tilbage på arbejde.

I forløbet samarbejdes tværfagligt med OUH. Både med Øre-Næse-Hals Kirurgisk afdeling, der foretager selve Cochlear Implant operationen og Audiologisk afdeling, der bl.a. varetager lydtilslutning af processor og justeringer.

Resultatet af indsatsen

Jesper oplever en stor livsændring med den hørelse, han opnår med CI. Den daglige kommunikation er i høj grad forbedret både privat -og arbejdsmæssigt. Samtaler med familien er ikke længere problematiske og han kan nu følge med i samtalerne. En særlig stor forandring er, at Jesper nu kan høre og forstå hvad hans søn siger, hvilket tidligere har været meget besværet.

På job oplever han nu at kunne tale med sine kollegaer uden at han må bede om gentagelser. Det samme gælder henvendelser fra gæster i ZOO, som har han tidligere måtte opgive. Han kan nu høre spørgsmål og svare relevant, hvilket giver en langt større ro og arbejdsglæde.

Jesper kan nu også tale i telefon, hvilket er med til at skabe en større tryghed i hans dagligdag. Jesper er også blevet i stand til at høre musik og kan for første gang i mange år gå til koncerter, som øger hans livskvalitet.

Generelt mærker Jesper tydeligt, at han ikke skal bruge kræfter på at lytte længere og bliver ikke på sammen måde træt og udmattet. Han skal ikke

længere være i konstant "alarmberedskab", men kan nu stole på, at han hører korrekt.

Et konkret resultat er at Jesper ikke længere skal bruge skrivetolk ved eksempelvis møder på arbejdspladsen, hvor der således er en besparelse.

Jesper har givet udtryk for at undervisningen har været en stor støtte og hjælp for ham. Det også været en omfattende og hård indsats at genoptræne hørelsen med CI, men han oplever, at det har været indsatsen værd, da hørelsen nu i væsentlig grad er forbedret.

Se også videoen: ["Jesper – om livet efter CI rehabilitering"](#)

Evaluering af indsatsen

Jespers forløb bekræfter os igen i, at alle Cochlear Implant klienterne kræver en individuel tilgang til hvordan vi bedst kan hjælpe dem i gang med CI og hjælpe dem til at opnå den optimale effekt af deres CI.

Målsætninger i CI-forløbet, der relaterer til aktivitet og deltagelse i hverdagen, hjælper os til at skabe fælles forståelse med klienten om hvad vi arbejder med og mod, samt at vi løbende kan evaluere fremskridt og herved øge motivation. Det hjælper især klienterne til at være mere realistiske i deres egne mål for hørelsen med CI, hvilket ellers hurtigt kan lede til skuffelse eller sammenligning med andre CI-brugeres udbytte.

Hvordan ser fremtiden ud?

Jesper er ikke længere bekymret for fremtiden. Især den nu ubesværede kommunikation med ægtefællen og 2 børn har haft stor betydning for hans liv og syn på fremtiden.

Med hensyn til at varetage sin nuværende jobfunktion oplever han en større glæde, da han nu føler sig tryk i kommunikation med både kolleger og besøgende på arbejdspladsen.

I undervisningen er der fokuseret på hvordan Jesper selv kan træne hørelsen i dagligdagen og fortsat vedligeholde og fortsat arbejde med at forbedre hørelsen med CI efter endt undervisningsforløb.

På billedet ses Jesper i egenproduceret t-shirt

CKV Høre

Man tror, man ved, hvad de andre tænker...

- rehabiliteringsforløb for borger med hørenedsættelse, tinnitus og lydoverfølsomhed.

Resume

Martin er 67 år og gift med Han CKV Høre e hyperakusis. De har to voksne børn og i alt tre børnebørn mellem 3 og 8 år.

Martin er døv på venstre øre og har et diskant høretab på højre øre.

Derudover har han tinnitus og (lydoverfølsomhed).

Martins lydoverfølsomhed betyder at han i en række situationer oplever sig generet i almindelige hverdags situationer sammen med familien.

Han oplever at familien ikke tager nok hensyn, og omvendt oplever familien, at der tages meget hensyn.

Kommunikationen og samværet i familien er gået i hårdknude.

Martin tilbydes et forløb ved CKV Høre, hvor audiologopæden og psykologen i et tæt samarbejde og med inddragelse af familien får givet Martin og familien viden og strategier, der giver dem bedre muligheder for at mestre de kommunikative og psykosociale følger af høretab, tinnitus og hyperakusis.

Baggrund for indsatsen

Martin er 67 år og gift med Hanne. De har to voksne børn og i alt tre børnebørn mellem 3 og 8 år.

Martin er døv på venstre øre og har et diskant høretab på højre øre.

Derudover har han tinnitus og hyperakusis (lydoverfølsomhed). Martin har anvendt høreapparat i mange år med god effekt og har også vænnet sig til sin tinnitus således, at han fint kan abstrahere fra den. Hyperakusis er defineret ved en nedsat tolerance overfor almindelige dagligdagslyde og det er især dén, som volder Martin markant besvær i dagligdagen. Når lyde opleves som meget generende, kan det medføre en følelse af belastning i de forskellige dagligdagssituationer man befinder sig i, særligt i større grupper og støjende omgivelser.

Martin og Hanne henvender sig til CKV Høre efter at have talt med Høreforeningen, idet kommunikationen i familien gennem de sidste par år er gået i hårdknude. Martin føler ikke, at der i familien bliver taget højde for hans høretab og hyperakusis, hvorimod familien synes, at de faktisk tager en del hensyn. Familien oplever Martin som irriterende og vredladet og synes, at det er ubehageligt når han irettesætter børnebørnene når de larmer. Aktuelt har Martin helt trukket sig fra familiemæssige sammenkomster, hvor han oplever et højt støjniveau, især når hele familien med de tre børnebørn er samlet.

Martin oplever at han ikke bliver forstået og accepteret af sin familie. Han giver endvidere udtryk for, at han ofte føler sig ensom og alene med sit hørehandicap og at familien ofte glemmer at tage de nødvendige hensyn. Martins kone, Hanne, er meget berørt af situationen og føler sig klemt mellem Martin og deres børn og børnebørn. I modsætning til Martin, oplever Hanne, at der bliver taget meget hensyn til Martins høretab. Adspurgt, eksemplificerer hun dette med, at de kun inviterer få gæster ad gangen og at Martin placeres bedst muligt omkring bordet, i forhold til sit høretab.

Martin og Hanne giver begge udtryk for at være meget kede af at være havnet i en situation, hvor hele familien ikke kan være samlet og hygge sig, som de har kunnet tidligere. Der er faktisk ikke noget de hellere vil, men samværet er blevet "forurennet" af akkumulerede konflikter, som bunder i skuffede forventninger og en følelse af ikke at være forstået og accepteret.

Målet med den rehabiliterende indsats er overordnet set, at opnå en bedre kommunikation i familien. Dette skal ske ved at Martin og Hanne opnår en bedre håndtering af de psykosociale følger af de høremæssige vanskeligheder, herunder mestring af personlige og følelsesmæssige udfordringer i relationen og samværet i familien.

Indsatsen i praksis

Martin og Hanne deltager i en udredende samtale med en hørekonsulent. Her vurderes, at der udover rådgivning og vejledning i forhold til selve høretabet og hyperakusis, også er behov for at ægteparret tilbydes et samtaleforløb hos afdelingens psykolog med kendskab til høretab, tinnitus og lydoverfølsomhed.

Derudover bliver der etableret en familiesamtale, hvor Martin og Hanne deltager sammen med deres børn og svigerdatter.

Martin har privatkøbte høreapparater og da der ikke er telespole i disse høreapparater, anmoder hørekonsulenten Audiologisk Afdeling om førtidig fornyelse af Martins høreapparater, så der kan afprøves med varige kommunikations- og tv-hjælpemidler på CKV. Dette ønske bliver imødekommet og Martin får nye høreapparater.

Hørepedagogisk indsats:

Ægteparrets første møde på CKV foregår hos hørekonsulenten, der efter den første samtale henviser til psykologen da der vurderes, at der i denne sag er brug for et tæt samarbejde mellem hørekonsulent, psykolog, Martin og Hanne.

Den hørepedagogiske indsats består af psykoedukation om høretab og hyperakusis. Til dette inddrages Martins audiogram som gennemgås nøje for at give Martin og Hanne en forståelse af hvordan Martin hører lyde og skelner tale. Dette understreges ved hjælp af lydfiler bestående af eksempler på høretab der stemmer overens med Martins høreelse.

Sideløbende med samtalerne med psykologen afprøver Martin kommunikationshjælpemiddel i hjemmet. Dette hjælpemiddel får stor indflydelse på Martins kommunikation med familie og venner og hjælpemidlet bevilges efterfølgende via kommunen. Martin og Hanne modtager i alt 3 undervisningstimer hos hørekonsulent.

Psykologisk indsats:

Martin og Hanne har i alt fem psykologsamtaler. Samtalerne tager overordnet udgangspunkt i elementer fra Den Anerkendende Dialog, hvor der skabes mulighed for at opnå en fælles indsigt og forståelse. Der er fokus på, at man anerkender og respekterer, at man har forskellige opfattelser og oplevelser af virkeligheden. Ved virkelig at lytte til, hvordan den anden part

oplever, tænker og føler, bliver det muligt at skabe en ro og tryghed, hvilket er en forudsætning for at skabe forandring. I samtalen, inddrages "broen" som metafor for en aktiv bestræbelse på at komme et andet menneske i møde og dele en virkelighed med den anden. Hermed skabes grobund for at Martin og Hanne lytter til hinanden og i metaforisk forstand "går over til hinanden på den anden side af broen" for at sætte sig ind i hvordan den anden har det, tænker og føler. Det er med til at skabe en forbundethed, som kan bringe noget nyt til veje, f.eks. en styrkelse af båndet mellem dem, hvormed de kan føle sig knyttet til hinanden på en ny måde. Denne tilgang er med til at lukke op for det som kan være med til at forstyrre klarheden i kommunikation og give anledning til misforståelser og problemer, nemlig begrebet "tankelæsning"; *vi tror, vi ved, hvad den anden tænker*, hvilket er genkendeligt for Martin og Hanne og deres familie.

I samtalerne inddrages elementer fra kognitiv adfærdsterapi, herunder den kognitive diamant, som redskab til at se på uhensigtsmæssige og hensigtsmæssige tanker, handlinger og mønstre i familiens relation. Endvidere trækkes der fra 3. bølge af kognitiv adfærdsterapi herunder Mindfulness med fokus på accept og bevidst på det som sker her og nu frem for uhensigtsmæssige tanker og forestillinger, samt Acceptance, Commitment Therapy med inddragelse af det at bevæge sig i retning af sine værdier.

I samtaleforløbet medgives Martin og Hanne løbende øvelser de skal praktisere derhjemme.

I samtalerne forekommer der ligeledes psykoedukation om tanker og deres betydning og relation til følelser, adfærd og det man mærker i kroppen, samt psykoedukation om forbindelsen mellem det centrale auditive system til det limbiske system.

Familiesamtale:

Tilstede er Martin, Hanne, deres to børn og svigerdatter samt hørekonsulent og psykolog. Der er afsat to timer.

Hørekonsulenten starter med en gennemgang af ørets opbygning og den 'normale' hørelse for derfra at kunne forklare familien hvordan Martin hører og skelner tale. Igen anvendes Martins hørekurve samt lydfiler med hvordan en hørenedsættelse lyder. Derudover bliver begrebet hyperakusis forklaret for familien og hvilke konsekvenser det har for Martin både at have høretab og være lydoverfølsom. Der gennemgås hvilke muligheder der er rent teknisk for at afhjælpe Martins funktionsnedsættelse. Det understreges dog at hverken høreapparat eller ekstra kommunikationsudstyr kan afhjælpe problemstillingen helt – dette for at undgå at familien skal have alt for høje forventninger til f.eks. Martins høreapparater og for at understrege at Martin på trods af gode høreapparater og tekniske hjælpemidler altid vil være udfordret på sin hørelse.

Psykologens oplæg handler om de psykologiske faktorer og symptomer der kan være forbundet med det at have høretab samt tinnitus og hyperakusis. Efter ønske fra Martin og Hanne er der fokus på Martins oplevelse af at

familien glemmer at han har et hørehandicap og en følelse af at familien ikke forstår det. Hanne ønsker fokus på den psykiske belastning ved det at have hyperakusis og hvad det kan afstedkomme af uhensigtsmæssig adfærd og reaktionsmønster. Børn og svigerdatter inddrages i samtalen hvor deres forståelse, herunder tanker og følelser foldes ud.

Hele forløbet strækker sig over ni måneder startende med en samtale hos hørekonsulenten, efterfulgt af fem samtaler hos psykologen. Herefter bliver der afholdt familiesamtale og som afslutning har Martin og Hanne to konsultationer hos hørekonsulent.

Resultatet af indsatsen

Martin og Hanne har profiteret af forløbet. De er meget glade for hhv. samtalerne hos hørekonsulenten, psykologen, familiesamtalen samt forløbet på Høreklubben, OUH. De giver udtryk for at hele det tværfaglige rehabiliteringsforløb har været flydende og meningsfuldt for dem og at familiens vanskeligheder er blevet taget alvorligt af de fagfolk de mødte. Martin og Hanne giver udtryk for, at kommunikationen i familien er løst og familien atter ser hinanden, som de gjorde før. Hanne er utrolig lettet og glad over at de som familie har fået det så godt. Hun supplerer med, at det er meget længe siden, at de har haft det så godt, som de har nu. De gør begge brug af de teknikker og metoder som de er blevet introduceret til i samtalerne. Martin er ikke længere irriteret og vredladet, men derimod mere glad og smilende, og er blevet langt bedre til at fortælle om sine høremæssige vanskeligheder og gøre familien opmærksom på, at de skal tale direkte til ham. Martin er nu også langt mere bevidst om sine strategier, når han f.eks. er til sociale arrangementer og sammen med sine børnebørn, hvor der er et højt lydniveau. Martin har således fået langt større indflydelse på eget liv og kan bedre navigere og agere i forhold til høremæssige vanskeligheder i sociale sammenhænge.

Evaluering af indsatsen

Forløbet med Martin og Hanne understreger vigtigheden af at inddrage pårørende således at misforståelser og frustrationer over funktionsnedsættelsen kan blive belyst fra flere sider og der dermed kan opnås en samlet forståelse for problemstillingen. Et høretab påvirker hele familien og det er således vigtigt at alle informeres om hvilke muligheder og begrænsninger der ligger i kommunikationen med en person med høretab. Endelig viser forløbet at en smidig sagsgang og et tæt samarbejde på tværs af faggrupper og institutioner kan bidrage til en indsats som opleves problemfrit og trygt for de personer der ønsker hjælp.

Hvordan ser fremtiden ud?

Martin og Hannes forløb er afsluttet. De føler sig dog klædt godt på til at kunne håndtere de udfordringer der måtte komme. Det skaber endvidere en tryghed for dem at vide, at de har nogle metoder og redskaber de kan tage frem, såfremt det skulle blive nødvendigt. Vi har orienteret dem om, at de er velkommen til at tage kontakt, såfremt der skulle dukke nogle spørgsmål op, hvilket også er med til at give dem en tryghed.

Resumé

Lars på 49 år ansøger kommunen om hjælpemidler pga. svære læse- og skrivevanskeligheder i sit hverdagsliv. Han bliver henvist til CKV, som skal foretage en udredning med henblik på at kunne vejlede og støtte Lars i at blive kompenseret for sine skriftsproglige vanskeligheder. Han har gået til ordblindeundervisning på VUC i et halvt år, og underviser har hjulpet ham med at ansøge om skriftsproglige hjælpemidler. Lars har 2 børn, men bor nu alene efter at have været gift i 15 år. For 6 måneder siden fik han en ny kæreste, som ikke kender til hans ordblindevanskeligheder, og han er bekymret for at fortælle hende om dem af frygt for, hvordan hun vil reagere.

Lars har i mange år arbejdet på den kommunale genbrugsstation, men blev fyret pga. besparelser, og han har for 8 måneder siden fået et nyt job som chauffør, hvor han kører rundt i Danmark med gods. Han har vanskeligheder i sit arbejde pga. sin ordblindhed, men han har endnu ikke fortalt sin arbejdsgiver herom. Han er bange for at miste sit job, fordi han ikke kan læse og skrive.

Der er arbejdet ud fra en helhedsorienteret og rehabiliterende tilgang med fokus på borgerens hverdagsliv. Indsatsen er sket i et tværfagligt samarbejde og på tværs af sektorer (servicelov, lov om aktiv beskæftigelsesindsats og uddannelsessektoren). ICF (1) har været anvendt som referenceramme til identifikation af borgerens behov, og IPPA (2) har været anvendt som et valideret redskab til at måle effekten af indsatsen.

Resultatet af indsatsen har været, at Lars selvstændigt har kunnet læse og skrive i relation til både hverdagsliv og arbejdsliv. Han har oplevet øget selvtillid og psykisk har han fået det markant bedre.

Baggrund for indsatsen

Formålet med indsatsen var at yde rådgivning omkring kompenserende hjælpemidler, således at Lars i størst mulig udstrækning selvstændigt ville kunne varetage de skriftsproglige behov, som han mødte i sin hverdag.

I samarbejde med Lars blev der formuleret følgende mål, som også fremgår af bilag 1: Kortsigtede mål (2 måneder) var at kunne:

1. læse e-mails, beskeder i E-boks og tekster på internettet generelt
2. læse varebeskrivelser i butikker
3. læse sms'er.

Langsigtede mål (4 måneder) var at kunne:

4. skrive sms'er
5. skrive e-mails og beskeder på Facebook
6. læse ordresedler, vejnavne og nyhedsbreve på sit arbejde.

Det anslås, at der er op imod 600.000 danskere, der har skriftsproglige vanskeligheder. For mange af dem har det haft store psykosociale følger. Deres vanskeligheder kan have præget dem helt tilbage til de tidligste år, hvor de udviklede talesproget, som dermed har været forsinket. Senere har de også oplevet ikke at kunne læse og skrive, hvilket for nogle opfattes som ikke at være vidende og dermed at være dum. Et socialt stigma som mange ordblinde har oplevet i deres skoletid, hvor de måske har gået i specialklasse, fordi de ikke havde de samme kompetencer og forudsætninger som andre elever til at kunne tilegne sig de nødvendige færdigheder. Mange har som følge heraf følt skam, haft et lavt selvværd og manglende selvtillid, og det har præget deres sociale liv og deres selvbillede.

Skriftsproglige vanskeligheder er et handicap, som ofte forsøges camoufleret på trods af de alvorlige konsekvenser, det har for den enkeltes liv. Derfor vil vi gerne sætte fokus på området ved at bidrage med denne rehabiliteringshistorie.

Indsatsen i praksis

De kortsigtede mål stiller primært krav til, at Lars teknisk kan betjene IKT-hjælpemidler men også, at han imødegår udfordringen ved at fortælle sin kærester og sin arbejdsgiver om sine vanskeligheder, da han ellers vil være meget begrænset i at kunne anvende hjælpemidlerne.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

De langsigtede mål er betinget af et samarbejde på tværs af sektorer: Undervisning i forhold til basale læse- skrivefærdigheder samt inddragelse af arbejdsgiver og jobcenter i forhold til anvendelse af hjælpemidler i jobbet.

På baggrund af det tværfaglige teams dialog med Lars, identifikation af rehabiliteringsbehov samt aktivitetsproblematikker, blev der iværksat følgende interventioner:

- Samtaler omkring håndtering af svære (skamfulde) følelser omkring ordblindheden med henblik på bedre at kunne acceptere sin situation.
- Instruktion i kompenserende applikationer til smartphone ved ergoterapeut og speciallærer, så Lars kan få oplæst sms'er, skrive sms'er, samt tage billeder af tekst i omgivelserne og få teksten læst høj.
- Instruktion i kompenserende program til PC ved ergoterapeut og speciallærer, så Lars kan få oplæst tekst på PC, samt få støtte til sin skrivning med et ordforslagsprogram, der er opsat til at kompensere for netop hans vanskeligheder.
- Kontakt til underviser på VUC med henblik på et koordinerende møde, så undervisningen understøtter de kompenserende tiltag, der er sat i gang.
- Fortsat undervisning ved VUC for at forbedre Lars skriftsproglige kompetencer.
- Kontakt til arbejdsgiver/jobcenter med henblik på koordinering og samarbejde omkring hjælpemidler, der kan anvendes i jobbet.

Det tværfaglige team har anvendt en fælles ICF-skabelon (med udvalgte Core Set) til at notere indsatser og foretage en vurdering af funktionsniveauet.

IPPA (2) er blevet anvendt som måleredskab, da det er et valideret redskab til at undersøge effekten i aktivitetsproblemer som følge af hjælpemiddelindsatser. Det har også vist sig brugbart til at opfange ændringer som følge af hjælpemiddelindsatser i forhold til kommunikation.

Udfordringerne har i forløbet med Lars bl.a. været den mentale bagage, han havde med sig. Pga. sin svære ordblindhed, krævede det en meget tryk arena at øve sig i, når han skulle begynde for første gang i sit liv at være skriftligt kommunikerende. Lars var dog meget motiveret, fordi det var blevet så tydeligt for ham efter både skilsmisse og start af nyt arbejde, at han var nødt til (presset til!) at arbejde med sine vanskeligheder, hvis han skulle klare sig igennem livet.

Samtaler omkring udfordringerne, at bringe det sårbare op til overfladen, samt Lars' mulighed for sideløbende at træne og udvikle sine færdigheder i undervisningsmiljøet, var erfaringsmæssigt en konstruktiv tilgang.

Resultat af indsatsen

Resultatet har været, at der er sket markante ændringer i Lars' oplevelse af sit *besvær med hverdagens aktiviteter*. Han kan varetage sit arbejde og udtrykker kun *let* besvær med arbejdsopgaverne, og han kan *let* eller *meget let* læse al tekst. Dvs. at Lars samlet set, hvad angår læsning, har oplevet et betydeligt nedsat besvær, hvilket han vurderer som meget tilfredsstillende og opfyldelse af sine mål. I forhold til selv at skrive beskeder har Lars oplevet, at han er nu i stand til at kommunikere via sms, og han kan, omend med lidt større besvær, også skrive e-mails og beskeder på Facebook. Han er kendt med brugen af hjælpemidlerne, og han ytrer ønske om at fortsætte med undervisningen på VUC i forhold til yderligere at forbedre sine skriftsproglige kompetencer og få mere træning i at være skrivende.

For Lars' vedkommende var der både glæde og sorg forbundet med de nye handlemuligheder. Sorg over de muligheder, der ikke har været ham forundt igennem livet, og glæde over at opleve en verden af muligheder åbne sig for ham.

Lars oplever, at han har fået et væsentligt personligt udbytte i form af højnelse af livskvaliteten. Han har med den større accept af sig selv fået frigivet ressourcer til at være en aktiv deltager i samfundet. Ikke på lige (skriftsproglige) vilkår med andre, men med en følelse af ligeværd.

Undervejs i rehabiliteringsforløbet har der løbende været afholdt møder i det tværfaglige team sammen med Lars, underviser og jobcenter for at koordinere og tilpasse indsatsen. De aftalte mål har været styrende for processen, og det er CKV, der har været koordinator for det tværasektorielle samarbejde.

Evaluering af indsatsen

Med ICF's bio-psyko-sociale model in mente, hvor forståelsen af sygdom/sundhed er følger af det dynamiske samspil mellem biologiske, psykologiske og sociale faktorer, gives et perspektiv på, at der er sideløbende processer i gang, når der iværksættes et rehabiliteringsforløb. Formålet med rehabilitering er at hjælpe borgeren til at skabe forandring, og med forandringer følger ofte både en indre og en ydre proces. Den ydre proces i form af mødet med forskellige aktører, iværksættelse af kompenserende tiltag, undervisning mv., følges af en indre proces, som er vigtig at være opmærksom på. Hvis ikke Lars var blevet mødt i de personlige udfordringer,

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

han havde omkring sit selvbillede, havde der ikke været nær samme basis for at implementere hjælpemidlerne succesfuldt.

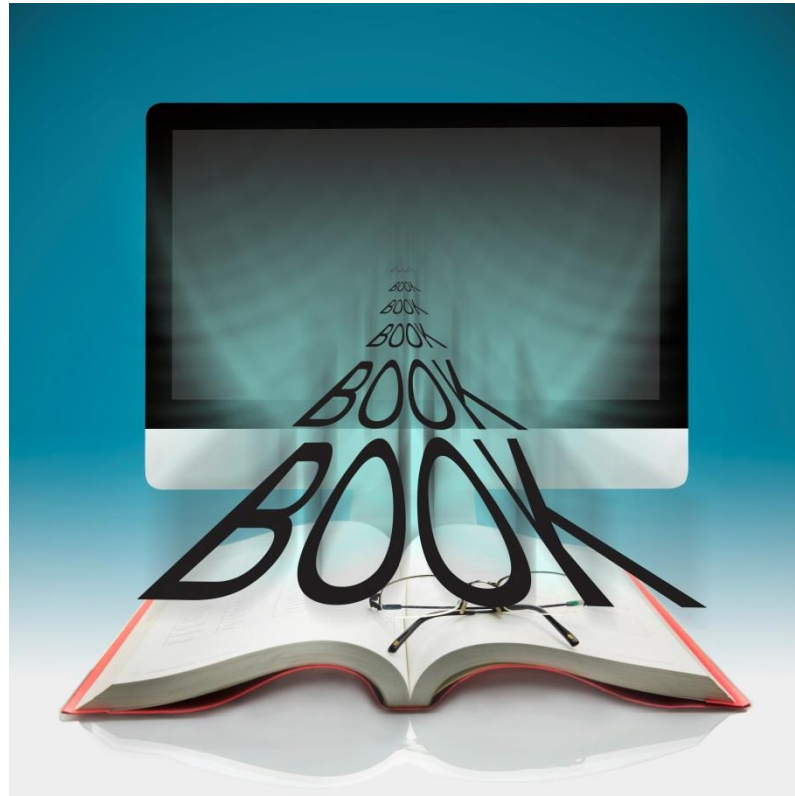

Foto: Colourbox

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Resumé

Et barn, som ikke kan planlægge sin dag har afprøvet app'en ShowMyday på sin mobiltelefon både hjemme og i skolen. Med app'en er barnet i stand til at orientere sig om sin egen dagsplan, så barnet ikke bliver nødt til at spørge en voksen om alle dagens kommende aktiviteter. Det har betydet at barnet har mulighed for at forberede sig på ændringer og kan orientere sig i løbet af dagen.

CKV modtager henvendelser fra de fynske kommuner om assistance i sager, hvor de ønsker rådgivning og vejledning.

Derfor er der altid en problemstilling og et behov, når vi kommer i kontakt med borgeren.

Når det handler om hjælpemidler, skal vi arbejde og rådgive efter paragraffer i serviceloven, hvor der blandt andet står, at hjælpemidlet skal afhjælpe borgerens nedsatte funktionsevne.

I dette konkrete tilfælde er det et barn, som ikke selv kan klare at udføre sine daglige aktiviteter selvstændigt, som andre børn i samme alder kan. Derfor søger moderen om et hjælpemiddel, som kan støtte barnet til at blive mere selvstændigt.

Barnet har en form for epilepsi, hvor det har konstant forhøjet hjerneaktivitet. Det betyder, at barnet har meget svært ved at lagre nye informationer, altså ting det lærer. Derfor er barnet på omtrent det udviklingsniveau som det var, da barnet fik sygdommen.

Barnet kan udføre almindelige aktiviteter, som at tage tøj på og spise, men har meget svært ved at håndtere nye indtryk eller nye aktiviteter samt udfylde pauser.

Barnet efterspørger hele tiden: hvad skal jeg nu?

Denne usikkerhed i dagligdagen fører selvfølgelig til frustration.

Derfor var det overordnede mål: kan vi i fællesskab finde et hjælpemiddel, som kan hjælpe med den daglige struktur på et niveau, som barnet kan forstå?

Indsatsen i praksis

Når vi møder en ny borger, så begynder der altid et mindre detektivarbejde. Hvilken udfordring står vi overfor, hvilke ressourcer har borgeren og hvilke idéer kan vi finde til løsninger.

Her er et barn, som har udfordringer ift. struktur og hukommelse. Barnet har svært ved at lære nye rutiner, kan ikke aktivere sig selv og bryder sig ikke om ukendte situationer. Barnet er i stand til at udføre aktiviteter selvstændigt, når det får instruktion.

Ud fra de oplysninger vi får fra barnets mor, spores vi allerede i retning af en løsning.

Hjælpe midlet skal være godt til struktur, strukturen skal kunne planlægges af en anden end barnet, det skal være transportabelt, det skal indeholde symboler, der skal være mulighed for selvmonitorering, der skal være mulighed for alarm ved aftaler.

Vi undersøger, hvad der er på markedet lige nu og en almindelig kalender er ikke tilstrækkelig.

I dette tilfælde er der overordnet to forskellige apps at vælge mellem. Der er enkelte punkter, hvor de adskiller sig, hvilket betyder, at app'en ShowMyDay vælges frem for konkurrentens.

ShowMyDay sælges kun efter instruktion af firmaet. Derfor etableres et møde med konsulenten fra firmaet, to lærere fra barnets skole, moderen og konsulenten fra CKV.

Efter undervisningen bestilles programmet og der aftales hvordan og hvor længe afprøvningen skal foregå, hvilke mål er der for afprøvningen og hvordan arbejdsopgaverne skal fordeles.

Udfordringen undervejs var, at barnets mobiltelefon ikke kunne anvendes til afprøvningen, men CKV har mulighed for at udlåne standardprodukter, når det er for at afprøve hjælpemidler/apps.

Resultatet af indsatsen

Barnet selv var frustreret over den manglende struktur. Barnet var begyndt at opdage i hvilke situationer, det var mest problematisk og havde en enkelt gang kopieret moderens løsning, ved at skrive en kort liste med opgaver.

Det tidspunkt på dagen, hvor det var sværest, var mellem skoletid og aftensmad. Typisk et tidspunkt, hvor der er færre rutiner. Derfor var det et indsatsområde.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Efter halvanden måneds afprøvning, bruger barnet kalenderen til at orientere sig om dagens program i taxaen på vej til skole. Desuden anvendes den løbende hen over dagen, for at kunne orientere sig. Der er færre frustrationer og færre spørgsmål. På den vis er barnet i stand til at klare sig mere selvstændigt.

Målet om at finde en løsning, som er brugbar, er nået. *Men der er stadig* meget arbejde at gøre, både i familien og på skolen, for det er en læring for alle. De første skridt er taget, barnet vil gerne bruge hjælpemidlet, lærer og mor er blevet instrueret i programmet, men der skal fortsat arbejdes på, hvad indholdet i kalenderen skal være for at støtte barnet bedst. Hvad er for få eller for mange instruktioner?

Derfor er rehabiliteringen en fortsat proces mellem barnet, skolen og familien. Men kommunens sagsbehandler har bevilget hjælpemidlet og CKVs rolle med at udrede, rådgive, afprøve og udlåne er afsluttet.

Foto: Colourbox

Resumé

Borger lærer at betjene en computer via øjenstyring.

Det kræver en stor indsats af både borgeren selv, familie, personale og konsulenter. Det går i den rigtige retning, men der er stadig nye udfordringer.

Baggrund for indsatsen

Henning er født med en omfattende funktionsnedsættelse. Han har ikke udviklet et verbalt sprog og derfor været afhængig af andres hjælp til kommunikation. Han lærte at stave, skrive og læse i skolen og har siden kunnet bruge dette til at kommunikere med. Enten ved at andre pegede for ham eller ved først at bruge en talemaskine med scanning og siden en computer med scanning og O-1-kontakt. Der har været mange udfordringer gennem årene med at få computeren med rundt, teknik der ikke virkede og en langsom kommunikation, som andre ikke ville vente på.

Henning deltog i en konference, hvor han mødte andre med lignende udfordringer. Flere af dem kunne bruge en øjenstyret computer til kommunikation, så det ville Henning også gerne prøve af.

Henning søgte om et nyt hjælpemiddel til kommunikation i håbet om, at hans skrivehastighed kunne blive højere og at han ville kunne mere på computeren end at skrive.

Den teknologiske udvikling har givet nye muligheder.

Indsatsen i praksis

Når et nyt hjælpemiddel, som en øjenstyring skal afprøves, så er der er del arbejde og forberedelse.

Først bliver øjnene testet af en specialoptiker. I Hennings tilfælde blev der konstateret skelen, som har betydning for styring af øjenstyringen. Så bliver der kigget på siddestillingen, sidder Henning optimalt i kørestolen, så han kan komme til at styre en øjenstyring. Teknikken reagerer bedst, når man sidder stille.

Hvor skal øjenstyringen placeres, for at Henning ser skærmen bedst? Hvordan kan computeren monteres på kørestolen? Alle opgaver, som der skal arbejdes på.

For at en afprøvning kan foregå i dagligdagen, er det nødvendigt at inddrage Hennings omgivelser, da det er dem, der skal sætte hjælpemidlet op til daglig, og følge op på både når det virker og når det ikke gør.

Derfor bliver ledelsen på bostedet inddraget, da de skal tildele personalet de fornødne ressourcer. Derefter inddrages personale på både bosted og dagtilbud, da de skal instrueres i hjælpemidlet. Familien inddrages og undervises, da de er Henning behjælpelig i weekender og ferier.

På CKV foregår koordineringen,

-specialoptikeren forestår øjenundersøgelsen,

-ergoterapeuten arbejder med selve betjeningen af den øjenstyrede pc og monteringen,

-ikt-læreren arbejder med selve programmet på computeren, opsætningen af indholdet ift. nær- og fjernkommunikation samt den pædagogiske indsats både overfor Henning, personale og familien,

-teknikeren sørger for installation, opsætning og fejlretning.

Henning har undervejs afprøvet tre forskellige øjenstyringer, for at nå frem til den han styrer bedst og han er blevet præsenteret for et træningsprogram til øjenbevægelser og et kommunikationsprogram.

De store udfordringer har været koordineringen med de mange samarbejdspartnere, hvor flere arbejdede i skiftende vagter. Det er en omstændighed, som er svær at ændre på uden stor velvillighed fra vagtplanlæggeren.

Så har der været ressourcerne. Det er meget svært for konsulenterne at tydeliggøre, hvor mange ressourcer et nyt kommunikationshjælpemiddel kræver af omgivelserne. Omgivelserne bliver som oftest overraskede over tidsforbruget, kompleksiteten, varigheden og den store grad af ny læring, som personalet skal tilegne sig.

Resultat af indsatsen

I al kommunikation er der mindst to parter. Når den ene part en stor del af sine vågne timer kun har mulighed for at svare ja og nej på spørgsmål, så er kommunikationen ikke ligeværdig.

Henning har med sit kommunikationshjælpemiddel mulighed for at forberede sætninger, som han vil sige senere. Han har mulighed for her og nu, selvstændigt at give udtryk for sine ønsker, behov, tanker og holdninger.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Den mulighed har Henning også haft tidligere, men han kan nu blive hurtigere kommunikerende, får flere muligheder og har sit hjælpemiddel indenfor rækkevidde, når han er i sin kørestol.

En afprøvning af et hjælpemiddel kan kun fungere, når borger er motiveret og ønsker en forandring, når omgivelserne er deltagende og interesserede, når kommunen er velvillige til at prøve noget nyt af, når konsulenterne har mulighed for at skabe en koordineret og samlet indsats mellem alle involverede parter.

Evaluering af Indsatsen

Som konsulenter har vi fået bekræftet, hvor vigtigt det er for et menneske at kunne give udtryk for sit indre sprog og være deltagende i eget liv. Det kommer til udtryk, når vi oplever Hennings samarbejdsvillighed, drivkraft, arbejdsiver, tålmodighed og vedholdenhed.

Både den menneskelige og den tekniske viden, kan vi tage med videre til andre afprøvninger af øjenstyrede enheder.

Desuden har vi fået fastslået vigtigheden af inddragelse af ledelsen på bostedet, når det handler om så langvarig, kompleks og tidkrævende en proces det er, at afprøve en øjenstyret pc.

Henning vil altid have mulighed for at henvende sig til CKV, hvis der opstår problemer med monteringen, computeren eller programmet.

Foto: Tobii/Ask-it

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Resumé

Heidi er 25 år. Hun er født med en kromosomfejl, som dels betyder, at hun er udviklingshæmmet i lettere grad og dels, at hun har sproglige vanskeligheder i form af massive udtalevanskeligheder.

Heidi blev henvist til IKT teamet med det formål at undersøge, om der findes et kommunikations hjælpemiddel, som hun kan anvende, når hendes omgivelser ikke forstår hende.

Heidi er særligt udfordret, når forskellige taxachauffører kører hende på arbejde eller hjem til hendes forældre. Hun er altid usikker på, om chaufføren kører hende det rigtige sted hen.

Heidi henvender sig helst ikke til vikarerne på hendes bosted. Hun er meget frustreret, når det er en vikar, der har aften- eller weekendvagt. Hun henvender sig helst ikke og opholder sig mest på sit værelse.

CKV's indsats har i hele forløbet været foretaget i tæt samarbejde med Heidis mor, kontaktperson fra bostedet i Odense Kommune og pædagog fra værksted for udviklingshæmmede, hvor Heidi kommer dagligt.

Alle deltagere har i forløbet givet udtryk for, at de har lært meget om Heidis kommunikative vanskeligheder og hvad det betyder for Heidi ikke at blive forstået. De har også nævnt, at det har været godt, at de har været sammen om etableringen og udarbejdelse af kommunikationsopsætningen i Appen, GoTalkNow, således at de på forhånd ved, hvad Heidi kan svare på og hvad hun ikke kan svare på. Alle deltagere er i stand til at forny indholdet løbende efterhånden som Heidi får nye behov for ord.

Baggrund for indsatsen

Når en borger, der bor på institution, har brug for et alternativt kommunikationshjælpemiddel, er det helt afgørende for implementeringen, at der er personale, der føler sig ansvarlig for hjælpemidlet og for at borgeren bliver en habil bruger af hjælpemidlet. Det kan være svært i en travl hverdag med skiftende personale. Derfor handler det om at få personale til at tage ejerskab, således at kommunikationshjælpemidlet også fungerer og løbende bliver opdateret efter at CKV har afsluttet sagen.

Helt fra starten har alle, fra de tre miljøer (bo- institution, beskyttet værksted og hjemmet), hvor Heidi færdes, været med i implementerings- processen.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Indsatsen i praksis

Der er foretaget hjemmebesøg på bostedet og på Skovgården, hvor Heidi arbejder. Der er udarbejdet en sproglig vurdering, som har ligget til grund for det anbefalede alternative kommunikationshjælpemiddel, Applikationen ”GoTalkNow”

<https://www.youtube.com/watch?v=rKldX494M7>

Der er ydet undervisning i brug af Gotalk Now og i hvordan den løbende opdateres.

Myndighedsafdelingen i Odense Kommune har bevilget applikationen.

Den rehabiliterende indsats har indeholdt følgende aktiviteter:

Udredning:

Der er udarbejdet en logopædisk vurdering, som beskriver, hvordan Heidi forstår sproget, om hun kan læse og skrive. (Testen Bracken og ordmobiliseringstesten Viborg er anvendt. Begge tests er standardiserede tests)

Den logopædiske vurdering ligger til grund for valget af kommunikationshjælpemiddel.

Afprøvning:

Der er ydet undervisning i at udarbejde en kommunikationsopsætning til Heidi på Heidis private iPad.

Heidis kontaktpersoner fra både bostedet og arbejdsplads samt Heidis mor har mødtes 5 gange á 2 timer på CKV. Her har gruppen modtaget undervisning, fundet fælles løsninger på problemstillinger, fået afklaret samarbejdet omkring hjælpemidlet og inspireret hinanden til implementering.

Efter faglig vurdering har Heidi deltaget i disse møder på CKV.

Heidis mor, kontaktpersonen fra bostedet og fra arbejdspladsen har lavet opsætningen i samarbejde med Heidi.

Under vejledning fra CKV har de tre miljøer selv stået for implementeringen.

Bostedets personale er på et personalemøde blevet undervist, af CKV, i hvordan man kan opdatere opsætningen afhængig af Heidis behov

Rapportskrivning:

Der er skrevet rapport om afprøvnings-forløbet og udarbejdet en ansøgning, som er sendt til Myndighedsafdelingen i Odense kommune

Svar på ansøgning:

Efter bevilling af ansøgte hjælpemiddel

CKV's teknikere har installeret applikationen først på Heidis iPad og senere på en udlånt mini iPad og til sidst på Heidis egen nyindkøbte mini iPad.

På boinstitutionens personalemøde er alle blevet undervist i, hvordan der sættes nye billeder og ord ind i den udarbejdede kommunikationsopsætning.

Resultat af indsats

Kontaktpædagogen fra bo institutionen skriver om Heidis brug af GoTalkNow:

"Heidi bruger GTN, når hun står over for udfordringer med at udtrykke sig verbalt, så personalet kan forstå hende. (Hun bruger endnu ikke programmet over for sine medbeboere) Når der kommer nye mennesker i huset (nyt fast personale/vikarer) opfordrer personalet Heidi til at vise dem sin iPad med GTN på, for derved kan de få et godt indblik i, hvem Heidi er, hvad hendes udfordringer er og særlig, hvad hun godt kan lide og interesserer sig for.

Programmet er medvirkende til en dialog Heidi og personale imellem og er Heidis støtte, når det er svært for hende at udtale bestemte ord/navne. Disse ord er Heidi med til, at indskrive og hun kommer og fortæller når der er et ord som skal indskrives. Når der er ord eller navne vi ikke kan forstå som Heidi siger, beder vi hende vise os det på iPaden, hvis det er der. Hvis ordet er der (Heidi ved det) viser hun os det og ellers sørger vi før det kommer på GTN efterfølgende, når vi ved hvad hun gerne vil forklare os så det er der til næste gang. Når Heidi er frustreret kan programmet bruges til at hun holder fokus og når det f.eks. handler om turen hjem fra værksted i taxa kan vi samtale om det der fylder for hende.

Programmet er med til at hun ikke opgiver at forklare sig så hurtigt som hidtil.

Heidi er begyndt at få indkøbslister på GTN som hun handler ind efter selvstændigt i Netto."

Pædagog fra det beskyttede værkstedet, hvor Heidi arbejder skriver :

"Her på Skovgården bruger Heidi iPad'en til at kommunikere med dem, som har vanskeligheder ved at forstå Heidis udtale, det være sig

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

medarbejdere(hendes kollegaer)eller personale-især nyt personale/studerende. Heidi har lige været i praktik på et andet værksted i 4 uger, hvor hun har haft iPad'en med. Hendes kontaktperson blev sat ind i hvordan GO TALK fungerede og det er min opfattelse, at det var en kæmpe fordel for hende at have iPad'en med GO TALK med til, at hjælpe hende i et nyt miljø med nye personer omkring hende. Vi oplever desuden at når Heidis bliver vred eller ked af det, har vi rigtigt svært ved, at forstå hende og da bruger vi iPad'en/GO TALK til hjælp. Det er godt for Heidi, at hun har fået et hjælpemiddel så hun slipper for en masse unødige frustrationer og så hun kan føle sig mere selvhjulpen, for det vil hun gerne."

Evaluering af indsats

Kontaktpædagogen på bo institutionen som skriver:

"Som personale har vi lært, at det er rigtig vigtigt at alle støtter Heidi op om at bruge GNT. At italesætte det for Heidi at hun har denne mulighed for at forklare sig når det er svært at udtale/formulere noget hun ønsker at sige.

For at Heidi skal få fuld gavn af programmet skal vi som personale være "foregangsmænd" og bede C. vise os iPad for derved spore os ind på hvad det er hun fortæller - og det skal vi blive meget bedre til. Heidis livshistorie er på iPad i mini udgave og det vil være rigtig giv digt at nye mennesker tager sig tid til at nærstudere programmet sammen med Heidi og derved lære hende at kende, da hun kan have svært ved at forklare sig/giver op ved uddybende spørgsmål.."

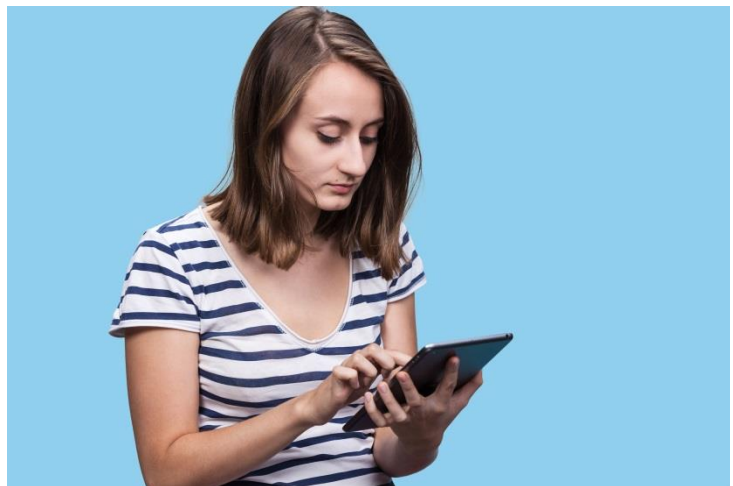

Foto: Colourbox

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Resumé

Mathilde på 105 år har aldersbetinget synsnedsettelse, som bevirker, at hun ikke længere kan læse sin daglige avis. Synsrådgivningen har ikke tidligere været i kontakt med Mathilde, der sætter en ære i at klare sig selv. Mathilde bor i sit eget 2-plans hus og klarer stadigvæk mange af dagligdagens gøremål selv. Mathildes vigtigste beskæftigelse har været at læse avisen for at kunne følge med i de daglige nyheder for sammen med sønnen at debattere bla. politiske emner.

Flere typer læsebelysning med lupper, både håndholdte og lupper monteret på læselampe er blevet afprøvet med Mathilde men ingen af disse muligheder var tilfredsstillende for hende i takt med at synet er blevet stadigt dårligere. Derimod viste det sig, at med et synsforstærkeranlæg "CCTV", der kan forstørre tekst op til 20 gange, kan Mathilde igen læse, ikke kun den daglige avis men også læse sin post, læse tilbudsavisen og ugeblade. At tilegne sig et nyt teknisk apparats funktioner var ingen hindring for Mathilde, som hurtigt lærte, hvordan apparatet skulle bruges.

Mathilde har nu genoptaget abonnementet på både avisen og ugebladet, hun checker, hvad der kommer af post, hvor det især er vigtigt for Mathilde at se kontoudtog fra banken. Mathildes afsluttende bemærkning efter 3 timers undervisning var: "Jeg er lykkelig for at have fået dette apparat og at jeg har lært at bruge det. Det har givet mig en vitaminindsprøjtning. Nu kan jeg igen følge med i, hvad der sker udenfor i Kongeriget og så er jeg glad for at kunne snakke med min søn, om hvad der sker, for han husker ikke så godt mere".

Baggrund for indsatsen

Mathildes datter henvender sig i august 2015 til Synsrådgivningen, da hendes mor, som på daværende tidspunkt er 103 år, har svigtende syn. Mathilde tilbereder selv den daglige mad men har tilsyn af hjemmehjælpen dagligt. Mathilde bor alene i eget hus og færdes i boligen vha. rollator. Datteren fortæller, at Mathilde kun kan se overskrifter i avisen på trods af indsprøjtninger i højre øje

**Formålet med
Indsatsen**

Mathilde ønsker at kunne læse avis, ugeblade, læse posten og lægge kabale.

**Indsatsen i
Praksis**

Mathilde's syn er i august 2015 på bedste øje 0,25 = 6/24. Årsagen er våd degeneratio macula senilis. Ved besøg i hjemmet tegner der sig et billede af en yderst mental velfungerende dame, der på trods af høj alder, klarer den daglige tilværelse i eget hjem. Foruden synsnedsættelsen har Mathilde lettere hørenedsættelse. Mathilde er meget opsat på igen at kunne læse idet hun mangler indhold i dagligdagen. Mathilde står op kl. 7 hver morgen, gør sig i stand og får kun hjælp af hjemmeplejen til at tage strømper på. Mathilde tilbereder selv den daglige mad herunder også at koge æblegrød af æbler, som hun har indsamlet fra haven. Sønnen handler ind for Mathilde, da bentøjet ikke er hvad det har været. Mathilde taler med datteren i telefonen hver dag via sin mobiltelefon. Mathilde følger meget med i nyhedsudsendelserne i fjernsynet, men er ked af ikke at kunne betjene fjernbetjeningen, så hun selv kan skifte kanaler.

Ved første besøg i august 2015 hos Mathilde viser det sig at en god læse-/arbejdslampe med påhæftningslup igen giver Mathilde mulighed for at læse sin avis og lægge kabale med almindelige kort. Uden lup kunne Mathilde lægge kabale med svagsynskort. Mathilde afprøver desuden universalfjernbetjener til TV, hvor det viser sig, at med en Doro universalfjernbetjening kan problemet med kanalskift løses.

I juni 2016 kontakter Mathilde synskonsulenten, da hun ikke længere kan læse avisen. Ved fornyet afprøvning i hjemmet viser det sig, at Mathilde ikke opnår brugbart læsesyn med alternative holdholdte eller kropsbårne optikunderstøttende hjælpemidler. Derimod kan et synsforstærkeranlæg, der dels kan forstørre trykt tekst op til 20 gange og dels kan ændres i farvekontrast, medvirke til at Mathilde igen kan læse. For at sikre, at Mathilde reelt kan huske funktionerne på apparatet og at hun også anvender apparatet dagligt, udlånes synsforstærkeranlægget i 2½ måned I denne periode gives 3 timers undervisning i alt i betjening af synsforstærkeranlægget.

Resultat af indsatsen

Ved opfølgning i hjemmet 2½ måned senere viser det sig, at Mathilde nu har genoptaget sin daglige læsning af avisen og ugebladet. Apparatet har givet Mathilde en "vitaminindsprøjtning", som hun selv udtrykker det. Mathilde kan indstille apparatet i forhold til læsning af den aktuelle tekst, dvs. ændre forstørrelse og kontrast, så hun bevarer høj læsehastighed. Mathilde abonnerer igen på avisen og på sit ugeblad. Desuden kan Mathilde nu igen kontrollere kontoudskrift fra banken og læse sin post uden at skulle involvere andre seende. Mathilde har helt styr på betjening af apparatet og kan slet ikke tænke sig at undvære det. Ydermere fortæller Mathilde, at fjernbetjeningen til fjernsynet fungerer rigtig godt og hun kan selv jonglere rundt mellem kanalerne.

Den snart 105-årige Mathilde er nu igen glad og tilfreds med de aktiviteter hun kan foretage sig i dagligdagen.

Foto: Colourbox

Baggrund for indsatsen

Dette er historien om Carsten, en 48 årig fynbo, hvis liv ændrede sig fundamentalt på et splitsekund i december 2014. På Odense Universitetshospital skrev Øjenafdelingen følg.:

"Patient var d. 17/12/2014 impliceret i trafikulykke. Patienten bar styrthjelm, men hovedet fik et kraftigt slag. Omkring juletid begyndte patienten at miste synet og efter nytår var synet kraftigt reduceret. Der fandtes ikke forklaringer trods diverse undersøgelse inkl. MR- og CT skanning. Patienten indlægges 2/1/15 akut på øjenafdelingen, da synet er reduceret til "minus lyssans". Her foretages igen MR skanning. Dette viser hævelse omkring synsnerverne. Diagnosen er "traumatisk betinget opticus neurit". Det anses for at være en stationær tilstand. Forventet plejebehov: Der skal findes ny bolig. Der er ej brug for fuld pleje, men der skal hjælp til; indkøb, personlig hygiejne, tøjvask, mad anretning hele dagen, rengøring, nødkald og til at læse post."

Fra at være sund og rask var Carsten nu blevet blind, fordi hans synsnerve tog skade af hævelsen. Lægerne forventede ikke, dette ville ændre sig, og Carsten skulle regne med at være afhængig af hjemmeplejen resten af sit liv.

Carsten blev henvist til CKV, Syn med henblik på en akut rehabiliteringsindsats, der skulle sikre en fortsat selvstændig og meningsfuld tilværelse.

Resumé

Carsten blev blind i løbet af 14 dage. Han måtte flytte ind hos sine forældre for at kunne klare sit daglige liv. Carsten er blevet undervist- først i forældrenes hjem, senere i sit nærmiljø og sidst på Synsrådgivningen. Carsten og synskonsulenten har løbende målsat og evalueret undervisningen. Mange forskellige fagpersoner har været i kontakt med Carsten, men synskonsulenten har været tovholder i sagen og inddraget relevante fagfolk efterhånden som behovene dukkede op.

Synskonsulenten arbejder både med teknikker og hjælpemidler men er yderst opmærksom på de psykiske reaktioner efter et pludseligt og voldsomt synstab. Når man bliver blind skal de allerfleste daglige funktioner læres igen og man skal udføre dem ved at bruge de øvrige sanser. For de fleste kræver det 1-2 år at få generobret selvstændigheden, så man kan deltage i samfundslivet.

Indsatsen i praksis

Carsten blev henvist fra Odense Universitetshospital og modtog besøg af synskonsulent MKA i forældrenes hjem fem dage senere. Besøget foregik i forældrenes hjem, da Carsten før ulykken boede i sit kolonihavehus, og ikke mente, han kunne klare sig der alene efter synstabet. MKA underviste forældrene i at sørge for at fjerne forhindringer (udtrukne stole, halvåbne døre o.l.) og ledsageteknik. Da Carsten havde fået problemer med at spise med kniv og gaffel, samt hælde op i et glas, fik han straks undervisning i måltidsteknik, og klarede sig rigtig fint. Carsten fik udleveret en Daisy afspiller, så han kunne lytte til lydbøger og fik fremvist en mobilitystok, som han afprøvede uden for hjemmet. På daværende tidspunkt havde han dog ikke overskud til at starte på mobilityundervisningen, hvorfor han fik udleveret en markeringsstok. MKA noterede sig, at Carsten gerne ville benytte IT igen, og hun tog derfor kontakt til CKV Syn's IT afdeling. På det efterfølgende besøgu- ugen efter, blev forældrene igen undervist i ledsageteknik og Carsten fik yderligere undervisning i måltidsteknik. MKA vejledte samtidig familien i forhold til at søge kommunen om en fast ledsager 15 timer om måneden til Carsten, da han gerne ville flytte i egen lejlighed og være mere selvstændig. Hjemmets microbølgeovn blev afmærket, så Carsten selv kunne varme sine måltider. Carsten glædede sig til at bruge en computer igen og blev få dage efter indkaldt til en IT afprøvning på CKV, Syn. Den efterfølgende uge trænede Carsten indendørs mobilityteknik på en nærliggende skole med MKA, og klarerede sig rigtig godt. Han fik udleveret en mobilitystok, som han skal bruge, når han går. Carsten lavede nu selv sin morgenmad og var begyndt at lære at spille guitar. Carsten syntes, han var begyndt at se lidt bedre, og havde været til synsprøve på OUH, hvor en lille forbedring ganske rigtigt kunne måles. MKA og Carsten gennemgik forskellige hjælpemidler og det blev aftalt at brugen af VoiceOver (talesyntese) på mobiltelefonen. MKA talte på næste hjemmebesøg med Carsten om, at han skulle afprøve filterbriller, da sollys blænder og generer ham.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Der blev atter undervist i mobility og Carsten fortalte, at han flere gange dagligt trænede og gik ture alene i lokalområdet. Der var på det tidspunkt gået mindre end 2 måneder fra første hjemmebesøg.

Ugen efter blev der øvet gang på trapper og Carsten fik udleveret en filterbrille til afprøvning. Denne havde MKA rekvireret hos Synsrådgivningens optometrist, JNI, og der var truffet aftale om et besøg på Specialoptikklinikken. 2 måneder efter at Carsten er blevet blind afprøver han synskompenserende IT ved Itkonsulent, JVPE, på Synsrådgivningen.

Carsten havde aldrig brugt tifingersystem eller genvejstaster, som begge er uundværlige, hvis man skal kunne benytte en PC med talesyntese. Det blev derfor besluttet, at han skulle have en computer der var udstyret med softwareprogrammet Dolphin Guide. Dette skaber en forenklet brugerflade ud fra borgerens behov, og tale-syntesen guider hele tiden brugeren igennem funktionerne. Dette skulle give Carsten det fornødne overskud til at lære de vigtige teknikker. Man ansøgte samtidig kommunen om 30 timers IT undervisning, så Carsten kunne blive fortrolig med både udstyr og teknikker.

Da Carsten flere gange havde udtrykt ønske om at flytte i egen bolig blev han tilbudt kursus, i ADL (Almindelig Daglig Levevis) på Synsrådgivningen. Her blev Carsten undervist sammen med 3 andre mænd, der er stærkt svagsynede. Kurset har til hensigt at bibringe kursisterne blindeteknikker, så de selvstændigt kan klare de daglige aktiviteter og bearbejde de psykiske mén efter tabet af synet samt give kursisterne mulighed for social kontakt med ligestillede.

I den efterfølgende uge deltog Carsten i et nyblindekursus på Dansk Blindesamfunds kursus- og feriecenter, Fuglsangcentret. Dette havde han haft stor glæde af.

Da synskonsulent besøgte ham 3 måneder efter, at han blev blind, var rullespidsen på hans mobilitystok så slidt, at den skulle udskiftes.

Carsten frekventerer Synsrådgivningens specialoptikklinik af flere omgange. Optometrist JNI konstaterer, at Carstens syn er i bedring og der forsøges derfor med svagsynsoptik. Carsten bliver udstyret med lupper til forstørrelse af enkelte ord og tal, og der bliver bestilt en særlig filterbrille med sideskjolde. Optometristen vurderer, der måske er mulighed for, at Carsten kunne læse på et CCTV (forstørrelsesapparat), og bad IT afdelingen indkalde til en afprøvning.

De to følgende uger blev Carsten undervist i brugen af lupperne.

Carsten får 5 måneder efter sin ulykke en lejlighed og MKA tog derfor på familiens opfordring ud til en hvidevareforhandler, for at finde en vaskemaskine, hvor kontrolpanelet var egnet til blinde.

MKA fandt to egnede modeller, og ugen efter mødtes hun med familien i forretningen, så Carsten kunne vurdere, hvilken der var bedst for ham.

Carsten afprøver CCTV men dette er ingen succes, da han har brug for så meget forstørrelse, at der kun er plads til et par enkelte bogstaver på skærmen. IT konsulent SULI bruger derfor tiden på at hjælpe ham med praktiske overvejelser vedr. hans flytning, eks. indkøb af mørke tallerkener, da han oplevede at franskbrødsfad og havregryn blev væk for ham på de hvide tallerkener.

Carsten får udleveret IT og bliver instrueret i brugen og inden Carsten er parat til at leve et selvstændigt liv, har han brug for en række mindre hjælpemidler f.eks. notatapparat og lydmærkningspen. Radiatorerne i Carstens nye hjem bliver afmærket, så han selv kan indstille dem.

I de følgende måneder er Carsten på besøg på Specialoptikklinikken 3 gange, da han ikke kan bruge lyslupperne optimalt og har brug for en særlig lupbrille. Den første hjælper ham udmærket, men det viser sig, at lupfeltet i bunden af glassene generer ham, når han skal bevæge sig rundt. En ny brille blev derfor udformet, hvor lupfeltet sad i siden af brillen.

Efterfølgende får Carsten mobilityundervisning bl.a. til og fra Odense banegård, da Carsten har fået en kæreste på Sjælland, der ligeledes er blind, og han vil gerne besøge hende i weekenderne.

Carsten beder selv om at afprøve en talende køkkenvægt, da han nu bager brød og kager selv, og han gerne vil ramme målene helt korrekt.

Resultat af indsatsen

Der er nu gået 1½ år, siden Carsten blev påkørt, og meget har ændret sig. Mod lægernes forventning kan Carsten nu se en smule, når han bruger sine hjælpemidler. Han udnytter denne synsrest til fulde, og bruger den fx, når han går alene rundt i byen, handler ind, laver mad og selv passer sit hyggelige hjem.

Carsten er meget begejstret for at kunne sende e-mails til folk og holder meget af at bruge sin computer. Han er også meget socialt aktiv og tager til fester på Dansk Blindesamfunds kursus- og feriecenter, besøger sin kæreste på Sjælland, bowler og dyrker sportsgrenen goalball, der er udviklet specielt til blinde.

I forhold til, at Carsten før rehabiliteringen krævede daglig pleje, boede hos sine forældre og ikke selv havde nogen kontrol over sin tilværelse, er der sket helt fantastiske fremskridt. I dag er Carsten et kendt ansigt i Synsrådgivningen, hvor han altid ankommer i højt humør og altid har øvet sig ihærdigt på de øvelser han lærte sidst.

Carsten lever i dag et selvstændigt og meningsfuldt liv.

Evaluering af indsatsen

Der er ingen tvivl om, at en rettidig og målrettet indsats har haft stor betydning for Carstens generobring af sit liv.

Der har under hele forløbet været et stærkt samspil og konstant kommunikation mellem Carsten, synskonsulenter, IT konsulenter, optometristen og Carstens forældre. Hver gang et udviklingsområde har vist sig, har synskonsulenten sørget for, at der omgående blev sat en ny foranstaltning i gang, for at styrke Carstens kompetencer inden for alle områder. Dette betyder, at Carsten har været i konstant udvikling. Selv om der samtidig er blevet taget hensyn til, at det især i starten var hårdt både psykisk og mentalt for Carsten, at skulle lære at leve som blind. Der har været anvendt ca. 175 medarbejdertimer på Carstens rehabiliteringsforløb.

Mød Carsten her <https://www.youtube.com/watch?v=YDt86ykOR1I>

Baggrund for

Indsatsen

Mand ca. 80 år.

Diagnose: Våd AMD med subretinal karnydannelse, metamorfopsier og centralt skotom på venstre øje.

Visus: H: 0,32 V: 0,125 som akut ændres til

H: 0,05 V: 0,125 med binoculært centralt skotom.

Dvs. En borger med svært nedsat syn.

Konsekvensen af den pludselige progression:

Tildelte optiske hjælpemidler kan ikke længere anvendes

Har tidligere varetaget madlavningen. Laver ikke længere mad eller hjælper med andre gøremål i hjemmet

Har tidligere færdes udendørs på egen hånd; Forlader ikke længere boligen på egen hånd

Kan ikke se TV. Kan ikke læse sin avis og breve. Sidder hele dagen i sofaen; er inaktiv, nedtrykt, opgivende

Ægtefælle har overtaget opgaver og ansvar

Er afskåret fra selvstændigt at søge informationer og opretholde hidtidige position i relation til ægtefælle og den øvrige familie

Denne borger var i risiko for at sygne hen, og det stod klart, at velovervejet intervention var påkrævet.

Indsats i praksis

Igennem samtaler med borger og hans ægtefælle fandt vi frem til væsentlige elementer for rehabiliteringen. Fokus var på:

Hvordan har han og ægtefælle tacklet tidligere livskriser?

Hvad har givet mening? Hvilke aktiviteter som seende og som svagsynet har været meningsfulde?

Hvilke roller har han og ægtefælle hver især fundet mest værdifulde?

Ægteparret viste sig grundlæggende at være ressourcestærke og vant til at tackle problemerne i fællesskab.

Borgeren har haft en central position i forbindelse med planlægning og tilberedning af familiens måltider. Madlavningen har givet ham stor tilfredshed og anerkendelse.

Daglige gåture på egen hånd i lokalområdet og mødet med andre pensionister har også været væsentligt.

Intervention:

Udredning

Nævne muligheder for aktivitet på et niveau, hvor det virker tilpas overskueligt; udfordrende men ikke angstprovokerende.

Undervisning i delaktiviteter indenfor teknikker til madlavning i hjemmet:

skære brød, grøntsager, æg, kød

smøre brød – lave frokost

bistå ægtefælle i madlavningen

Madlavningskursus på hold på CKV – som tilkøb fra bopælskommune

Resultat af indsats

Successen efter første lektion var til at føle på; allerede der fik han mod på at gøre andet end at sidde stille. Først og fremmest ville han gå en lille tur på fortovet nedenfor hjemmet.

Tidligere mestret og meningsfuld aktivitet er genoptaget med nye strategier og brug af hjælpemidler.

Livsgnisten er genvundet og han har fået mod på at tilegne sig flere færdigheder og klare flere aktiviteter som stærkt svagsynet.

Baggrund for indsatsen

Mette henvises fra Kommunens Hjerneskadeteam til udredning af synsfunktion og eventuelt et undervisningsforløb.

Mette har haft to blodpropper og en hjerneblødning i henholdsvis 2014 og 2015. Disse har bevirket, at Mette har meget store problemer med sit syn.

Mette er 71 år, da vi først møder hende. Hun bor alene i en lejlighed på Fyn. Mette har familie og venner i samme by. Hun klarer sig selv, men hun føler sig hele tiden forfærdelig træt, og hun frygter, at der skal ske noget igen. Mettes førlighed er ikke ramt, hun føler sig utryk, når hun færdes. Hendes sociale liv er påvirket, da hun ikke har overskud til at deltage i sociale arrangementer eller til selv at have gæster. Kun besøg hos børnene kan hun overskue. Mette har ikke hukommelsesproblemer. Hun fortæller, at hun har svært ved at tage initiativ til at gøre noget.

Indsats i praksis

Udredningssamtale:

Problemer som kommer frem under de første samtaler:

1. Mette oplever svimmelhed i forbindelse med bevægelse. Hun føler, at hun sejler rundt.
2. Hun overser ting, der kommer fra venstre. Det er svært f.eks. i gågaden, og når gader skal krydses.
3. Hun føler, at fortovet kommer op i hovedet på hende, når hun går.
4. Hun har svært ved at afstandsbedømme. Mange glas er gået i stykker.
5. Hun synes, at ting ser anderledes ud end tidligere.
6. Hun har svært ved at læse teksten på TV. Den forsvinder
7. Hun har dobbeltsyn og synes, at der er blinde pletter i det gode synsfelt
8. Hun bliver meget generet af lys og f.eks. hvide vægge og køkkenelementer. Hun ser bedst om aftenen.

9. Ting hopper og danser specielt i kunstig belysning.
10. Hun læser flydende, men meget langsomt. Mette føler, at teksten kommer op i hovedet på hende.

Målet med indsatsen

Målet med rehabiliteringen er at prøve at gøre Mette mere sikker i trafikken og få objekter til at "stå stille", hvilket også ville gøre læsning en del nemmere.

Indsatsen i praksis: Oplysningerne fra øjenlægen viser venstresidig homonym hemianopsi. Det betyder i praksis, at Mette ikke kan se noget i sit venstre synsfelt på begge øjne. Undersøgelsen på CKV, Synsrådgivningen viser svære øjenmotoriske problemer og venstresidig homonym hemianopsi. Den viser tillige, at de naturlige reserver til at opretholde enkeltsyn med, er væsentlig nedsat. Dette er årsagen til, at Mette ser dobbelt.

Mette blev instrueret i forskellige øvelser til stimulation af synsfunktionen i form af følgebevægelser, saccader, vergenser og fokusering. Derudover har vi stimuleret synsbanerne (centrale og perifere) med henblik på integration, timing og simultankapasitet, samt lavet øvelser for øje- håndkoordination. Desuden har Mette fået undervisning i forskellige strategier omkring læsning og færden.

Øvelserne skulle laves hver dag derhjemme, og hun kom med intervaller på 1-2 måneder til kontrol på Synsrådgivningen, så øvelserne kunne justeres alt efter Mettes formåen.

Resultat af indsatsen

Øvelserne hjalp gradvist. Mette siger: " Det føles som om, at øjnene er begyndt at fungere igen." Mette er blevet mere udadvendt, og hun er begyndt at komme mere ud blandt andre igen. Blandt andet har hun meldt sig til flere kurser. At handle i supermarkeder er ikke længere et problem.

Efter 3 måneder går det rigtig godt. Mette siger: "Alle de frygtelige ting med fortov og andre objekter der kommer flyvende mod hovedet er nu forsvundet". Mettes synes, at det er fantastisk at være sluppet af med de problemer. Derudover er balancen betydelig bedret.

Efter ½ år får Mette sit kørekort igen. Testen, "Synsfelt for hånd", viser nu "frie ydergrænser", hvilket betyder, at der i denne test er fuldt synsfelt, Mette er ikke længere påvirket af synsfeltproblemer i hverdagen, og hun har heller ikke længere balanceproblemer.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Hun fortæller, at det var ved at "tage livet" af hende, når hun sejlede rundt. Mette læser igen uden at skulle anstrenge sig så meget. Mette synes, at hun har det fint nu. Hun synes, at hun fungerer normalt, hvor hendes dagligdag før, som hun siger, "var ramlet sammen".

Mette oplever ikke længere begrænsninger på grund af sit syn, og for hende betyder det, at hun synes, at hun har et liv, som ligger tæt på det liv, som hun havde tidligere. Hun oplever en højere livskvalitet og en større frihed til at gøre, som hun vil, fordi hun nu igen kan færdes uden problemer og endda må køre bil igen.

Foto: Colourbox

CKV Tale

Når man ikke kan forstå sit barn

Resume

Viktor startede i sproggruppe, da han var 5 år og 4 måneder – et år før han skulle starte i skole. Hans sprog var begrænset til meget få forståelige ord, og trods hans ivrighed og brug af kropssprog, var han meget svær at forstå. Han var normalbegavet, og havde rigtig gode kognitive ressourcer, men på grund af hans sproglige udfordring var han ikke klar til at starte i normalklasse. Han deltog i to moduler i sproggruppen på CKV Odense. Her blev der arbejdet intensivt både logopædisk og specialpædagogisk, og han udviklede sig flot på alle parametre.

Baggrund for indsatsen

Verbal dyspraksi er en meget særlig form for talevanskelighed, både fordi barnets udtale er påvirket i meget høj grad, og fordi den kræver en særlig tilgang til undervisning, som adskiller sig fra den måde man typisk underviser i sproggruppe-regi.

Normalvis kan forældre til et barn med udtalevanskeligheder altid forstå deres barn. De har lært sig "koden" til barnets udtale og de erstatter hurtigt, og ofte helt ubevidst, de forkerte lyde med de korrekte. Dette kan de gøre, fordi der netop er et mønster. En inkonsistent udtale betyder ofte, at der netop ikke er et mønster i barnets udtale. Og derfor er forældrene lige så udfordrede som helt fremmede mennesker ift. at forstå barnets tale.

Børn med verbal dyspraksi har ofte oplevet i lang tid, at omgivelserne ikke forstår dem. De vænner sig til at svare "det ved jeg ikke" for at undgå den ubehagelige situation, det kan være ikke at blive forstået, og de taler ikke gerne med fremmede. De har svært ved at kommunikere med deres legekammerater, og er ofte påvirkede socialt. Viktor havde mange venner, men fik ofte at vide af dem, at de ikke forstod ham, og at han nok talte et andet sprog. Han blev ofte frustreret og ked af det, både når børn og voksne ikke forstod ham. Børn med verbal dyspraksi har ofte komponenter af andre motoriske vanskeligheder, herunder oralmotorik, fin- og grovmotorik. Vi så vanskeligheder på alle tre områder hos Viktor.

Indsatsen i praksis

Viktors start i sproggruppen var vanskelig. Han var svær at forstå for både de andre børn, såvel som for pædagog og logopæd, og han var meget udfordret i at acceptere gruppens rytme og regelsæt. Logopæden testede Viktors udtale med et billede-materiale, og her svarede han enten "det ved jeg ikke" eller gav logopæden et svar, hvor udtalen var så lang fra målordet, at logopæden var i tvivl om, om Viktor virkelig sagde det, som billedet viste. Hvis logopæden bad ham gentage, svarede han, at det havde han allerede sagt. Han ville ikke imitere. Til eksempel udtalte han "lys" som "sjøt". Det gik hurtigt op for logopæden, at hans udtale af ordene varierede fra gang til gang, og en test af dette bekræftede, at han havde inkonsistente fejl.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Det blev hurtigt meget tydeligt, at Viktor havde en særlig form for talevanskelighed.

Logopæden testede Viktors ordforråd og sprogforståelse, og her viste der sig et billede af en dreng med lavt ordforråd og ringe sprogforståelse. Hans tale bestod primært af korte ytringer, hvor hovedparten af ordene erstattedes med lyden ”dedede”, og han benyttede ofte kropssprog til at understøtte sine ytringer. Han scorede lavt og ikke alderssvarende i alle tests. Men i gruppeundervisningen og i samtale med Viktor viste der sig et helt andet billede. Efterhånden som Viktor faldt til i gruppen, og vi lærte ham og hans sprog at kende, blev det tydeligt at han havde en fantastisk evne til at ræsonnere og vurdere, når han skulle løse en opgave, og at han havde en rigtig fin nysgerrighed, når det kom til sproget. Han elskede rim og remser, og viste også en rigtig fin humor. Og han reagerede hurtigt på vores instruktioner, og viste dermed en rigtig fin sprogforståelse. Test-billedet matchede slet ikke den dreng vi så.

I både gruppe- og eneundervisningen var en af Viktors vanskeligheder, at han havde svært ved at imitere, hvilket er atypisk, og lagt sammen med hans inkonsistente udtale, såvel som andre observerede vanskeligheder, gav det mening at undersøge om han havde verbal dyspraksi. Logopæden gik i gang med den logopædiske del af udredningen for denne talevanskelighed, og Viktor passede lige ind i billedet.

Tværfaglig indsats

Da Viktor startede i sproggruppen havde han, udover de tale-sproglige vanskeligheder, også en del adfærd der var præget af rigiditet, et behov for være i kontrol samt vredesudbrud i konfliktsituationer. Viktor talte gerne, og krævede sin tur – både når det var hans at få såvel som når det ikke var. Han kunne blive voldsomt frustreret over ikke at få sin vilje. Det var adfærd, der fyldte meget i det billede man så af Viktor på det tidspunkt, både derhjemme og i børnehaven. En del af denne adfærd hang sammen med hans tale-sproglige vanskelighed, og var derfor også i fokus i undervisningen i sproggruppen. Her var det tværfaglige samarbejde i sproggruppen mellem logopæd og sprogstøttepædagog nøglen til fremskridt hos Viktor. For Viktors adfærd bremsede hans muligheder for at profitere af undervisningen. Der blev sat ind med imitationslege, skarpe grænser ift. belønning og forstærkning samt fokus på turtagning.

Viktors forældre

Involvering af barnets forældre er en nødvendighed i arbejdet med børn med verbal dyspraksi. En normal fonologisk vanskelighed kræver, at der øves et par gange i løbet af en uge i hjemmet, ud over tiden hos logopæden, men ved verbal dyspraksi skal der utallige repetitioner til. Disse skal finde sted flere gange om dagen, fordi udtalen netop kan variere i løbet af dagen, såvel som

fra dag til dag. Den intensive træning stiller store krav til forældrene, og det er graden af deres indsats, der bestemmer udbyttet af undervisningen. Viktor's forældre gav ved Viktor's start i sproggruppen udtryk for, at de bare ønskede at kunne forstå deres dreng, og at det var deres mål med Viktor's ophold i sproggruppen. De var frustrerede og kede af det på deres søns vegne. Han skulle starte i skole den følgende sommer, og de var bekymrede for, om det var den bedste løsning for deres dreng. Viktor's forældre gjorde det klart fra starten, at de var villige til at trække i arbejdstøjet, og tiden herefter skulle vise, at de netop gjorde dette. Viktor fik hver uge lektier med hjem fra sproggruppen. Viktor's forældre noterede på lektiearket, hvordan det var gået med udtalen, hvad der var svært og hvad der var let. Lektieappen kom retur hver uge med kommentarer om, hvordan det var gået, og med tiden fik vi sporet os ind på, hvordan lektierne skulle præsenteres for Viktor, så de både udfordrede og motiverede ham.

På sporet

Efteråret gik med at udforske Viktor's talesproglige udfordringer og kompetencer, og han faldt efterhånden godt til i gruppen. For at arbejde med Viktor's inkonsistente udtale benyttede logopæden en tilpasset metode inspireret af Core Vocabulary, hvor der blev lavet ordpakker til Viktor med små billeder af de ord han benyttede mest i sin hverdag, og som var svære at forstå for andre. Viktor og hans forældre var selv med til at vælge en del af ordene. *Lego* og *Blå* og *Rød* var ordene i den første ordpakke. Ordene blev givet med hjem, hvis han kunne sige dem hos logopæden i sproggruppen. Ordpakkerne rejste frem og tilbage mellem sproggruppen og Viktor's forældre i en fin lille kuffert med fiskestang og en seddel med en masse ideer til, hvordan de kunne variere øvelsen af ordene. Det handlede om at fastholde motivationen, for Viktor skulle øve på at sige de samme tre ord mindst 2 gange om dagen hver eneste dag. Ordpakkerne gav også forældrene mulighed for at arbejde med udtalen i de uger, hvor Viktor ikke var i sproggruppe, for at undgå førnævnte tab af færdigheder.

Resultatet af indsatsen

Historien om Viktor starter før han kommer i hænderne på os i sproggruppen. Viktor var dengang 5;4 år og benyttede stort set ingen forståelige ord. Han var normalbegavet, kvik og nysgerrig, og var meget talende og ivrig i kontakten med andre børn og voksne. Han forstod alt, var hans forældres overbevisning, men de forstod stort set intet af, hvad han sagde. De ønskede sig mest af alt bare at kunne forstå, hvad han sagde, trods udtalefejl. I løbet af sommerferien, inden han startede i forløbet i sproggruppen på CKV Odense, var der kommet lidt forståelige ord til Viktor's sprog. Han kunne på det tidspunkt benytte cirka 10 ord, vurderede forældrene. I løbet af sin tid i sproggruppen udviklede Viktor sig fra at være et barn med meget begrænset sprog og udtale, med frustrationer når han ikke blev forstået, til at være en dreng, der nyder at

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

kommunikere, der kan forstås af de fleste, og som, når lytteren ikke forstår hvad han siger, roligt læner sig frem og svarer ”at nu skal de lige spidse ører”.

Evaluering af indsatsen

Efter første modul kom Viktor i en ny gruppe med kun 3 drenge, hvor alle 3 havde de samme sproglige vanskeligheder ift. til sprogbrug og sprogforståelse, men ingen udtalevanskeligheder. Så Viktor øvede sig på sproget i gruppeundervisningen og på udtalen i eneundervisningen hos logopæden. Det var svært at starte op efter juleferien, og vi så lidt af den samme adfærd fra da han startede i sproggruppen i efteråret. Men nu var det kendt territorium for os, og vi vidste præcis hvilken indsats, der skulle sættes ind med, både logopædisk og pædagogisk.

I maj blev der holdt afsluttende statusmøde i sproggruppen for Viktor. Den kommende klasselærer og skolelederen deltog, logopæden fra kommunen, Viktors forældre, min kollega og jeg. I måneden op til mødet, hvor vi færdiggjorde statusnotatet, var min kollega og jeg fulde af begejstring, når vi så på Viktors udvikling. Vi så nu en dreng med en mere forståelig udtale, der nu i højere grad kunne forstås af både hans forældre, hans jævnaldrende og fremmede. Der hørtes ikke længere inkonsistente fejl, og Viktors udtale var nu præget af mere almindelige fonologiske processer. En evaluerende test viste, at Viktors basale sproglige færdigheder stadig var langt under gennemsnittet, men samme test viste nu, at hans sprogforståelse var alderssvarende. Viktors ordforråd var nu også alderssvarende.

Den logopædiske og pædagogiske intervention flyttede byrden af kommunikationsvanskeligheden, der før lå primært hos Viktor, og fordelte den ud på menneskerne omkring ham. Hermed fik Viktor muligheden for at udvikle sig i et passende miljø, og han var nu klar til at vise sit sande potentiale.

Hvordan ser fremtiden ud?

Omkring slutningen af året blev vi bedt om at lave en udtalelse om Viktor og hans vanskeligheder, der skulle ledsage den lokale logopæd i kommunen i en vurdering af, hvilket skoletilbud, der ville passe bedst til Viktor. I denne udtalelse udtrykte vi bekymring for Viktors evne til at lære i en normal skoleklasse uden støtte. Vi anbefalede, at han, hvis han blev placeret i en normalklasse, skulle have støtte både i undervisningen, i pauserne samt i SFO-tiden. Hvis han skulle placeres i et specialtilbud, skulle det være i en klasse med børn med samme gode kognitive niveau, som han selv havde. Ellers ville Viktor hurtigt kede sig og finde den u hensigtsmæssige adfærd frem. I første omgang var det blevet afvist, at han kunne få et specialtilbud, men med udtalelsen som meget tung bevisbyrde, blev det besluttet, at Viktor skulle starte i en specialklasse efter sommeren 2016. Alle åndede lettede op.

CKV Tale

Jeg vidste godt hvad jeg ville sige – men jeg kunne ikke! Sus' historie

Resume

Sus er på den akutte neurologiske afdeling på OUH i få dage, d. 26. april overflyttede hun til Svendborg Sygehus på afdeling NR hvor man varetager genoptræning efter hjerneskade. Sus genvinder her evnen til at gå og bevæge og bruge armen, og gør samtidigt gode sproglige fremskridt.

Efter udskrivelsen til eget hjem fortsætter Sus med sin sproglige genoptræning ambulant på CKV ca. en gang ugentligt.

Både på afd. N1 på Odense Universitets Hospital, på NR på Svendborg Sygehus, og efter udskrivelsen til eget hjem, følges Sus af en logopæd (talepædagog) fra CKV. Sus får hjælp til vurdering og udredning af de sproglige vanskeligheder, samt sproglig genoptræning, ligesom at logopæderne giver de pårørende og det tværfaglig team på afdelingen rådgivning omkring kommunikationen med Sus, så hun inddrages bedst muligt i sit genoptræningsforløb.

Baggrund for indsatsen

Dette er historien om Sus, en 77-årig kvinde hvis liv ændrede sig på et øjeblik, da hun fik en blodprop i hjernen.

Lørdag d. 23. april sidder Sus og spiser aftensmad med sin mand Jens, i deres hjem i Assens. Sus kikker ned på sin højre hånd, da den pludselig krøller sammen og hun siger "Hvad sker der???", herefter kan hun intet sige. Ved ankomsten til Odense Universitets Hospital er Sus lam i højre side af ansigtet, lam i højre arm og ben og taler sort.

Sus har fået en blodprop i venstre hjernehalvdel, muligvis udløst af hjerteflimmer. Der gives akut såkaldt trombolysebehandling, hvorved blodproppen opløses, hendes symptomer bedres en smule efter behandlingen. Fra at være en sprudlende, social kvinde der altid kunne fortælle en sjov historie, kunne Sus pludselig ikke genkende hvad hun selv sagde, hun har siden selv beskrevet det som "volapyk", hun kunne ikke give udtryk for sine tanker. Også evnen til at forstå hvad omgivelserne prøvede at forklare hende, var hårdt ramt. Det var en skræmmende og diffus situation at stå i. Sus fortæller om dette tidspunkt i forløbet:

"Jeg trak mig ind i mig selv, fordi jeg kunne jo ikke forklare hvad jeg ville."

"Jeg vidste godt, hvad jeg ville sige - men jeg kunne ikke".

Indsatsen i praksis

Under den akutte indlæggelse i Odense tilses Sus af en logopæd fra CKV, som undersøger og vurderer de sproglige vanskeligheder – hun beskriver bl.a., at Sus har svært ved at forstå komplekse sætninger, og at hun kan læse korte enkeltord. Sus kan skrive sit navn og kan påbegynde stavning af andre korte ord. Det beskrives, at Sus kun er i stand til spontant at sige ”ja”, og at der ofte byttes om på ja/nej, også når hun skal udpege dem. Der er med andre ord tale om afasi (tab af sprogfunktion) og verbal apraksi (motoriske problemer med at styre talen). Logopæden rådgiver personalet på afdelingen om hvordan de kan støtte sus til at forstå og udtrykke sig, ligesom at Sus og hendes pårørende oplyses om afasi.

Sus tilbringer efterfølgende 4 uger på NR (NeuroRehabiliteringen) på Svendborg Sygehus, også her er logopæder fra CKV repræsenteret. Sus modtager logopædisk genoptræning alle hverdage under hendes indlæggelse, indimellem 2 gange dagligt. Sus har fået ”blod på tanden” efter at have talt med logopæden i Odense, hun forklarer siden at hun gav hende et håb om at det kunne blive bedre. Under indlæggelsen i Svendborg træner Sus derfor meget ihærdigt. I starten af indlæggelsen kan Sus sige få ord, meget anstrengt og hæmmet. Der blev derfor trænet både tale, læsning og skrivning, Sus løste også mange opgaver til selvtræning af læse – og skrivefunktion. I kraft af genoptræningen på sygehuset opnåede Sus god fremgang af adgang til ordene, hun havde mindre og mindre brug for støtte og bedre og bedre styring af talen. Det blev i højere grad muligt for Sus selv at mobilisere ordene, om end der stadig var mange fejl. Efterhånden blev det muligt for Sus at træne at danne sætninger, langsomt men sikkert genopbyggede hun sprogfunktionen i samarbejde med logopæden. Stavningen blev mere og mere sikker for enkeltord, efterhånden kunne hun skrive små sætninger, ligesom at hun blev bedre til at læse og overskue tekst af stadigt stigende længde.

Efter udskrivelsen fortsatte Sus med sin sproglige genoptræning ambulant hos en logopæd på CKV i Odense ca. en gang ugentligt (samme logopæd som hun havde på afdelingen i Svendborg). Her blev fortsat trænet sætninger, samtaler og udfordrende ord, samt komplekse sproglige opgaver. Hun trænede sig op til at kunne læse lange, svære tekster og skrive på tekstniveau.

Resultatet af indsatsen

Ved hjælp af undervisning hos logopæder fra CKV og ihærdig selvtræning kan Sus nu føre en samtale uden at nogen lægger mærke til, at hun har afasi. Hun taler flydende i lange sætninger og stopper kun sjældent op for at lede efter et bestemt ord. Sus kan igen deltage når snakken går i den store familie, og hun kan fortælle historier igen.

Hun kan skrive lange breve og mails, og læse bøger igen.

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Evaluering af indsatsen

Den intensive sproglig genoptræning som satte ind straks efter Sus' hjerneskade indtraf, har gjort hende i stand til igen at føre et selvstændigt liv, hvor hun igen har ordet i sin magt. Sus understreger at hun tilskriver sin flotte fremgang, at hun har fået den rette, specialiserede rehabilitering hos logopæder fra CKV gennem hele sin genoptræning.

Sus har haft viljen til at genvinde sit sprog, og har vha. hårdt arbejde kæmpet sig op på et niveau hvor hun nu selv kan høre forskel på "før og nu". Hendes familie og netværk beskriver at de synes at Sus har "fået sin egen stemme tilbage".

Hvordan ser fremtiden ud?

Sus fortæller at hun i løbet af de 6 måneder også har lært at acceptere sin afasi og beskriver det som "jeg kan ikke gøre mere end jeg gør, og så må det tage den tid det tager". Hun sætter desuden stor ære i at fortælle folk hun møder, om afasi, hun fortæller dem "jeg har haft en blodprop - og den tog talen".

Sus er nu henvist videre til vedligeholdende sproglig undervisning i kommunalt regi. I en test hvor man undersøger sprogfunktionen har Sus rykket sig fra en score på 29 % (hvor 93,8 - 100 % er normal sprogfunktion) til en score inden for normalområdet.

Foto: Colourbox

De gode historier er udarbejdet af personale ved CKV i 2016, som led i Region Syddanmarks socialområdes rehabiliteringsstrategi.

Center for Kommunikation og Velfærdsteknologi
Heden 11
5000 Odense C
Tlf. 9944 3400
E-post: rehabilitering.fyn@rsyd.dk
www.ckv.rsyd.dk